

РОМАН ПЕРФЕЦЬКИЙ

В історію визвольних змагань українців першої половини ХХ ст. Роман Перфецький увійшов, передусім, як фаховий політик, парламентар, правник. Лонгин Цегельський у своїх спогадах характеризував його “як повного посвяти, невсипущого в діяльності співтовариша державотворчої праці”.

На жаль, про молоді роки життя Р. Перфецького (народився 1880 р.) обмаль інформації. Вперше галичани заговорили про нього як політика 1913 р., коли його – члена Української національно-демократичної партії (УНДП), обрано послом Галицького сейму. Проте парламентську діяльність перервала Перша світова війна.

У роки війни Р. Перфецький співпрацював із Союзом визволення України (СВУ), який розгорнув зокрема національно-політичну та культурно-просвітню роботу серед полонених російської армії в Австро-Угорщині та Німеччині. У вересні 1915 р. він (разом з М. Паращуком, В. Пачовським, О. Терлецьким) прибув у табір полонених українців у Райштаті, у якому Берлінська центральня СВУ розпочала культурно-просвітню роботу серед полонених. У грудні 1915 р. розпочалася підготовка до реформи в організаційному житті табору. Голова Просвітнього відділу О. Безпалко запропонував об'єднати всі організації в одне товариство, проте Р. Перфецький вніс пропозицію здійснити реорганізацію української громади на зразок поділу гілок влади у державі: утворити Генеральну раду (своєрідний парламент) і Генеральну старшину (уряд табору), а всі секції та гуртки мали бути перетворені на автономні товариства з власними статутами. Проєкт Р. Перфецького реалізовано в Райштатському таборі у січні–лютому 1916 р.

У вересні 1915 р. заходами Берлінської централі СВУ створено ще один український табір у Вецлярі (Німеччина). Восени 1916 р. Р. Перфецький (разом з Б. Лепким, О. Терлецьким, В. Пачовським та ін.) переїхав до цього табору і працював в його Просвітньому відділі, займався справами табірнього товариства “Січ”.

Р. Перфецький взяв участь у з'їзді представників українських політичних партій і громадськості (“з'їзді українських нотаблів”), який відбувся 25 лютого 1918 р. у приміщенні будинку Музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові. Працював у секретаріаті цього з'їзду разом з М. Воробцем та І. Кушніром. Він підтримав ухвалені резолюції, в яких підписання Брестського мирного договору 9 лютого 1918 р. названо першим етапом до здійснення права українців на самовизначення. У зв'язку з тим, що частина українського народу залишалася в межах Австро-Угорської монархії, з'їзд домагався “згідно з національними і історичними правами українського населення Галичини і Буковини, щоби королівство Галичину як спадщину колишнього Галицько-Володимирського королівства увільнено негайно від накиненої адміністративної зв'язи сего королівства з польськими територіями т. зв. Західної Галичини [...] та щоб з українських земель Галичини та Буковини утворено окремий державний організм”. З'їзд визнавав за поляками, євреями та іншими національними меншинами права на національну автономію в майбутній українській державі та застеріг австрійський уряд від половинчастих адміністративних реформ, які б не розв'язали українського питання, а лише загострили польсько-українські відносини.

18 жовтня 1918 р. Р. Перфецький як колишній посол Галицького сейму взяв участь у засіданні Української конституанти, увійшов до складу Української Національної Ради (УНРади). Обговорюючи проблему статусу української території Австро-Угорщини, він підтримав пропозицію референтів Степана Барана і Євгена Левицького: “зорганізувати з австро-угорських земель окремий державний організм, якого остаточну правно-державну будучність вирішить Українська Національна Рада як українська конституанта”.

На засіданні Львівської делегації УНРади 29 жовтня 1918 р. утворено її Центральне бюро у Львові під керівництвом Р. Перфецького, яке закликала “українські організації і весь український загаль за звертатися у всіх справах і слати всі письма до УНРади на руки Центрального бюро УНРади”.

У драматичні листопадові дні 1918 р. Р. Перфецький брав участь в українсько-польських переговорах у Львові. Вони роз-

почалися 2 листопада 1918 р. у Краєвому виділі, де відбулася нарада за участю українських і польських представників. Поляки заявили, що не визнають української державної влади, та запропонували створити спільну польсько-українську владу до рішення майбутньої мирної конференції. Українські делегати не підтримали цього проєкту. Проте обидві сторони погодилися для утримання спокою і забезпечення продовольством міста утворити спільний комітет, який складався із 12 членів. З українського боку до нього увійшли Р. Перфецький разом з о. Теодором Лежогубським, Михайлом Лозинським, Лонгином Цегельським, Антоном Чернецьким, Степаном Федаком. Комітет видав до громадян міста відозву, закликаючи до спокою і припинення боїв. Однак відозва не мала на львівських поляків ніякого впливу. Олександр Стефанович у своїх замітках підкреслював: “Ще більше польські делегати видвигали що раз нові услів’я мира, а самі не тільки здержували польську людність від боїв, але пособляли ще войовничому духу”.

Українська частина спільного міського комітету Львова звернулася 6 листопада 1918 р. до польського населення із закликом до миру і співпраці. “Співгорожане Поляки! У Ваших руках лежить покінчення нещасливої українсько-польської боротьби в хвили, коли оба народи скидають свої кайдани та в своїх осередках Варшаві й Києві кладуть підвалини під дві великі, вільні й могутні держави”. Аргументуючи свою позицію загально визнаним правом націй на самовизначення, історичними фактами, повагою права поляків на свою державність, українські представники пропонували компроміс: політичну приналежність міста Львова мали вирішити “добровільна угода обох національних держав або загальний мировий конгрес”.

Хід переговорів детально описав Л. Цегельський, який, зокрема, зазначив, що “коли переговори з консерватистами незабаром після перевороту могли – в разі опанування нами Львова – дати позитивний результат (а саме: визнання Української держави східногалицькою шляхтою і взагалі консервативними поляками), то ці другі переговори із заступниками львівських демократичних поляків, котрі збройно виступили проти нас, не мали шансів на успіх. Це було лиш обопільне обдурювання”. Українська сторона

пропонувала полякам евакуацію зі Львова (“вільний та почесний (зі зброєю) вихід з міста у бік Перемишля”). Поляки хотіли мати окрему “зону” у Львові, яка б належала їм до вирішення статусу Галичини на післявоєнній міжнародній конференції, або погоджувалися на співвласництво Львова з українцями. “Очевидно – вони відкидали наші пропозиції, а ми їхні, – згадував Л. Цегельський. Так тривало зо дві-три конференції, поки всі пропозиції було відкинено. Переговори перервалися, бої продовжувались”. Р. Перфецький разом з Л. Цегельським, М. Лозинським майже щодня вели неформальні переговори з поляками пізніми вечорами в будинку “Міського Касина” та приміщенні Земельного банку, але результату не досягли.

Водночас найефективнішою була діяльність Р. Перфецького на засіданнях УНРади та Державного секретаріату. 10 листопада 1918 р. на засіданні УНРади Михайло Новаковський виголосив невідкладний законопроект: “УНР (УНРада – *I. С.*) Західно-Української Держави проголошує злуку цієї Держави з всією Україною і взиває свій Секретаріат до негайного переведення цієї злуки в життя”. У дискусії першим взяв слово Р. Перфецький, який в загальних рисах підтримав законопроект М. Новаковського: “Стоїмо на шляху реалізації власної державності. Повна реалізація нашого всенародного і всеукраїнського ідеалу тільки тоді буде здійснена, коли не буде ніяких кордонів. Ті мотиви, котрі дня 19 жовтня здержували нас від рішучого кроку – проголосити з’єдинення всіх українських земель, нині є без вартости. Крім того, зближується хвиля мирового конгресу. Не сміємо стати там роздерті на дві частини хоч би і у власних державних організаціях. Ми є одною нацією, мусимо бути й одною демократичною державою”. Р. Перфецький запропонував свій проект ухвали: “УНР (УНРада – *I. С.*) як найвища власть українських земель бувшої Австро-Угорської монархії в змаганню до здійснення національного ідеалу всього українського народу поручає Державному Секретаріатові поробити потрібні заходи для з’єдинення українських земель в одну державу”. Цю пропозицію підтримав її співавтор М. Лозинський. Після тривалої дискусії і наради членів Державного секретаріату, члени УНРади (за винятком 2 голосів) підтримали пропозицію Р. Перфецького.

На засіданні УНРади 12 листопада 1918 р., після затвердження заступників державних секретарів, М. Лозинський запропонував розширити склад УНРади “через притягнення до законодавчої праці широких народних мас, селянства і робітництва”. Р. Перфецький, виступивши в дискусії, запропонував доручити Державному секретаріатові в найкоротший термін розробити проєкт виборчого закону до Установчих зборів і внести його на засідання УНРади для затвердження. Наступного дня, 13 листопада, після ухвали тимчасово основного закону про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, голова Секретаріату К. Левицький запропонував “іменувати товаришем секретаря внутрішніх справ д-ра Р. Перфецького”, зважаючи на складності роботи адміністративного апарату.

Цей епізод біографії Р. Перфецького докладно описав у згаданих спогадах Л. Цегельський: “На мого помічника та заступника я запропонував д-ра Романа Перфецького (адвоката і соймового посла з Бібрки), що Українська національна рада і затвердила. Д-рові Перфецькому доручив я організацію внутрішнього апарату самого Секретаріату внутрішніх справ, а сам взявся до налагодження адміністративної машини в краю. Д-р Перфецький зайняв кілька кімнат у намісництві, підібрав помічників (з колишніх політичних урядовців – д-ра Панейка, молодшого, д-ра Пежанського і т. д.), призначив технічних працівників (канцеляристів, писарів, писарок тощо) і до двох днів наше “Міністерство” мало вже свій персонал та поділ праці – і функціонувало”.

15 листопада 1918 р. Р. Перфецький на засіданні УНРади запропонував три проєкти ухвали про тимчасове доповнення Ради представниками повітів і міст. У дискусії переважала думка, що ці доповнення Ради мали тривати короткий час (до проведення виборів у Конституанту) з огляду на те, що вибори тимчасових представників у повітах нереально провести. У результаті – ухвалено проєкт, за яким представників міст і повітів в УНРади мали вибирати управи всіх існуючих українських товариств у повітах. На засіданні УНРади 16 листопада 1918 р. Р. Перфецький запропонував проєкти тимчасових законів “Про політичні організації” і “Про встановлення й упорядкування політичної адміністрації”

в Західно-Українській Народній Республіці”, які цього ж дня було ухвалено.

22 листопада 1918 р. Р. Перфецький разом з К. Левицьким, М. Здерковським, Д. Вітовським та ін., після втрати Львова, виїхали до Золочева, а пізніше – Тернополя, де продовжували виконувати свої обов’язки членів уряду.

З переїздом інституцій влади ЗУНР до Станиславова, Р. Перфецький зосередив свої зусилля на підготовці земельної реформи. 30 січня 1919 р. у Державному секретаріаті земельних справ відбулася нарада правників у справі земельної реформи за участю Р. Перфецького. Нарада зупинилася передусім над питанням, чи земельний закон Директорії обов’язковий для Галичини? Учасники наради прийшли після дискусії до переконання, що земельна справа повинна належати до тих справ, окреме вирішення яких для Галичини застерегла собі делегація УНРади ЗУНР на переговорах з Директорією.

1 квітня 1919 р., після дискусії про допущення делегатів селянсько-робітничого з’їзду до УНРади, розглядалось питання про земельну реформу. Реферував проєкт закону Р. Перфецький, який підкреслив: “вся вивласнена земля становить земельний фонд західної області УНР. Тим фондом – до часу розділу між управнених – орудують під наглядом правительства – обласна і повітові та громадські земельні комісії”. Доповідач наголосив на порядку наділення землею, яке мало розпочатися після закінчення війни і повернення військових додому. Р. Перфецький зазначив, що ухваленням закону “зреалізуються вікові мрії нашого народу. Він дістане в свої руки верстат своєї праці та стане хазяїном у своїй хаті та на своїм полі”. Після дискусії, яка з невеликими перервами тривала аж до 4 квітня, Р. Перфецький запропонував відправити закон на доопрацювання в земельну і законодавчу комісії. Уже 11 квітня 1919 р. він реферував зміни, які внесли земельна і законодавча комісії, до проєкту земельного закону. Найважливішою зміною було положення, згідно з яким дотеперішні власники мали дістати відшкодування за сконфісковану землю (не викуп). Розмір і спосіб відшкодування мав визначити майбутній сейм ЗОУНР. Другою важливою зміною було чітке визначення компетенції

обласних і повітових земельних комісій. 14 квітня 1919 р. цей закон ухвалено УНРадою.

Після переїзду уряду ЗУНР до Відня, 11 серпня 1920 р. Є. Петрушевич призначив Р. Перфецького Уповноваженим Диктатора ЗУНР для зв'язку з краєм. (У травні–серпні 1919 р. він виконував функції референта при уряді Диктатора ЗУНР для налагодження і удержування зносин з краєм). Згідно з розпорядженням Диктатора Є. Петрушевича 30 серпня 1919 р. до нарад Колегії уповноважених вирішено запрошувати Р. Перфецького з дорадчим голосом та з вирішальним голосом “у справах удержування відносин з краєм”. З 18 вересня по 2 грудня 1920 р. брав участь у засіданнях цієї Колегії. Зокрема, 18 вересня 1920 р. Р. Перфецький реферував про налагодження зв'язку з краєм. На кур'єра для такого зв'язку через Карпатську Україну пропонував Я. Подляшецького, кандидатуру якого підтримала Колегія уповноважених. Проте від імені Львівської делегації УНРади Кирило Студинський у листі до С. Витвицького 23 вересня 1920 р. висловив здивування новими призначеннями уповноважених – Р. Перфецького і Г. Микитея. Однак підкреслив, що “делегація УНРади не здає собі справи, чи вказаним було іменувати заст[упником] Диктатора, коли сей уряд міг обняти один із секретарів. В прочім до особи п. П[ерфецького] ніхто нічого немає”.

1 жовтня 1920 р. на нараді Колегії уповноважених Диктатора ЗУНР Р. Перфецький реферував зашифрований лист з краю, в якому висловлювалася потреба збільшення фінансової допомоги на військову організацію, озброєння з метою підготовки збройної акції. Вирішено вислати 100 тис. корон Боевому комітетові в краю виключно на організаційні цілі. Крім цього, він зачитав звіт Я. Подляшецького з подорожі на Закарпаття, а також – підняв питання про можливе своє повернення до Галичини з огляду на розлад в краї. Колегія уповноважених доручила Р. Перфецькому опрацювати проєкт організації реферату зв'язку з краєм.

25 жовтня 1920 р. Р. Перфецький виступив з інформацією про репресії польських владних структур у краї, яка складалася з п'яти частин: 1) репресії польської влади щодо українців; 2) примусовий призов у Східній Галичині; 3) інтернування галичан, що служили в петлюрівському війську; 4) політика більшовиків щодо українців

в Галичині; 5) Прикарпатська Україна. Кожна з них переповнена конкретними фактами репресій, які підтверджувалися показами свідків-очевидців. Таким же змістом насичена доповідна записка 26 листопада 1920 р. Р. Перфецького Диктатору Є. Петрушевичу “Про окупаційний терор у Східній Галичині”.

30 жовтня 1920 р., на пропозицію Р. Перфецького, Колегія уповноважених вирішила фінансово допомогти торговельній школі товариства “Просвіта” у Львові. На засіданні Колегії 25 листопада 1920 р. Р. Перфецький реферував пошту, яка за допомогою налагодженого кур’єрського зв’язку надійшла з краю. Зокрема, у листах з краю від 14 жовтня і 21 листопада 1920 р. наведено докладні факти про зловживання польських властей: 1) примусовий військовий призов українців Східної Галичини; 2) заборона учительським семінаріям в Яворові та Самборі видавати свідоцтва. Крім цього, Р. Перфецький зачитав текст резолюції Львівської делегації УНРади щодо проблем шкільництва та відкриття українського університету. Також з краю надійшов проєкт меморіалу щодо підготовки польським урядом аграрної реформи та проведення ним реквізицій англійською мовою, з текстом якого ознайомив доповідач. Р. Перфецький висловив потребу надсилання цих листів, а також всіх матеріалів про зловживання польських властей українській делегації в Женеві.

2 грудня 1920 р. на Колегії уповноважених розглядалося питання про вітальну телеграму з нагоди святкування в Ужгороді акту надання автономії Прикарпатській Україні. М. Здерковський – управитель уряду закордонних справ, – виступив проти цього, оскільки уряд репрезентував Є. Петрушевич, а не колегія. Р. Перфецький вважав, що посол у Празі надіслав вже вітальну телеграму і тому немає потреби її дублювати. На запит Р. Перфецького вирішено, щоб в інформаціях для краю не подавати змісту приватної телеграми В. Сінгалевича з Праги “про корисніший стан нашої справи на конференції Союзу Народів в Женеві, бо се вісти не автентичні”. Водночас Р. Перфецькому доручено подати зміст письмової інформації С. Витвицького про оголошення українською делегацією ноти до Ліги Націй із вимогами визнання самостійності ЗУНР.

12 квітня 1922 р. у Відні відбулася нарада членів Національної Ради ЗУНР, що перебували за межами краю. Із 29 членів присутніми

були 17 (серед них – Р. Перфецький). Члени УНРади ЗУНР вважали за потрібне відбувати періодично спільні наради в справі національно-державної політики і з тією ж метою уконституїювалися. Звертаючись до учасників Міжнародної конференції в Генуї, вони вимагали: 1) “безпроволочного усунення чужої окупації, що відібрала населенню краю всякі політичні права та гарантії горожанських свобод”; 2) відновлення державної незалежності краю; 3) ревізії міжнародного трактату в Севрі, оскільки визначені кордони території ЗУНР (Східної Галичини і Північної Буковини) віддавали Польщі та Румунії українські землі.

Чимало зусиль доклав Р. Перфецький у справі розбудови громадсько-політичного життя української еміграції. 20–22 січня 1922 р. на установчих зборах Західно-Українського товариства Ліги Націй (ЗУТЛН) його обрано президентом. Крім Р. Перфецького, до президії ЗУТЛН увійшли Олександр Марітчак, Осип Назарук, Кирило Трильовський, Ернест Брайтер, Ілля Семака і Айталь Вітошинський. Декларуючи відданість принципу права на самовизначення як єдино можливій основі для міцного миру, товариство оголосило своєю метою боротьбу за створення незалежної західноукраїнської держави. Першим завданням товариства був вступ до Союзу товариств Ліги Націй (СТЛН), який дав би можливість використати його трибуну для ведення широкої міжнародної пропаганди. Р. Перфецький у червні 1922 р. очолив делегацію ЗУТЛН на VI конференції СТЛН у Празі, на якій одностайно ухвалено всі резолюції комісій щодо Галичини та ЗУТЛН. Очолована Р. Перфецьким делегація ЗУТЛН на засіданні Ради СТЛН 20–22 жовтня 1922 р. у Будапешті подала проєкт резолюцій, у якому містилася вимога до країн Антанти усунути польську окупацію, а також запропонувала резолюцію, що засуджувала проведення Польщею парламентських виборів у листопаді 1827 р. у Східній Галичині.

Після ухвали Ради послів країн Антанти 14 березня 1923 р. припинено діяльність в СТЛН. Р. Перфецький, як голова делегації ЗУТЛН, на конференції в Ліоні 1924 р. вимагав відновлення його прав в СТЛН, але безуспішно. Наступні чотири роки зусилля товариства були спрямовані для ведення міжнародної пропаганди, хоча брак коштів дуже цьому перешкоджував. ЗУТЛН

надсилало свої звернення до радянського уряду УСРР з проханням виступити з вимогою перегляду ухвали Ради послів щодо східних кордонів Польщі. Радник радянського посольства у Відні Юрій Коцюбинський, приймаючи представників ЗУТЛН Р. Перфецького та А. Петрушевича, заявив, що Радянська Україна живо цікавиться долею Західної України і висловив надію, що Україна і СРСР “можливо, почнуть акцію “в дусі бажань товариства”. Через відсутність політичних результатів від численних звершень до Ліги Націй і СТЛН та фінансову скруту товариство припинило діяльність.

Перебуваючи на еміграції, Р. Перфецький належав до закордонної групи Української народно-трудової партії (УНТП). Після березня 1923 р. ця група не підтримала програми партії, ухваленої на травневому (1923) з’їзді. Ще у зверненні 1923 р. до Народного комітету УНТП 20 квітня 1923 р. закордонна група, обстоюючи принцип державної незалежності, висловлювалася за збереження всієї організаційної системи політичного провладу з поширенням її на Західну Волинь, Холмщину, Полісся, Підляшшя: УНРади, Міжпартійної ради, західноукраїнського уряду. Останній мав би репрезентувати край на міжнародній арені і бути відповідальним перед УНРадою. Р. Перфецький, як і вся закордонна група, не погодився з ухвалами Народного з’їзду УНТП, особливо, в питанні про територіальну автономію Західної України. Загальна конференція ЗГ УНТП 15 червня 1923 р. закликала своїх прихильників, “щоби підняли заходи для переведення в організаційній партійній формі тої політично-державницької програми, яка досі не була політичною метою”.

Водночас Р. Перфецький 24 квітня 1923 р. увійшов до складу ліквідаційної комісії уряду ЗУНР (разом з К. Левицьким, Н. Селезінкою, В. Сінгалевицем). Із всіх співробітників уряду ЗУНР Р. Перфецький одним з останніх повернувся в Галичину (у першій половині 1930-х рр.).

Ставши одним з активних діячів УНДО, які підтримали політику нормалізації польсько-українських відносин, двічі обирався послом польського сейму у 73 виборчій окрузі (Сокаль–Жовква–Рава-Руська–Любачів): у 1935 р. його підтримали

61149 виборців, а у 1938 р. – 136058. У сеймі працював у двох комісіях: праці і правничій. У статусі посла сейму провів ряд антиколонізаційних віч, організованих УНДО: в Рівному (18 жовтня 1936 р.), Сокалі (23 жовтня разом з С. Бараном), Раві-Руській (25 жовтня).

У другій половині 1937 р. зросло незадоволення політикою нормалізації, загострилися відносини між керівництвом УНДО і його опозиційною групою. З метою порозуміння і ліквідації внутрішньопартійних суперечностей утворено 25 листопада 1937 р., до якої увійшов Р. Перфецький разом з В. Мудрим, В. Кузьмовичем, Д. Левицьким, о. Л. Куницьким, Л. Макарушкою, Ю. Павликовським, І. Німчуком, М. Стефанівським. Проте внутрішньопартійний конфлікт було поладано лише після Народного з'їзду УНДО в 1938 році.

У роки Другої світової війни Р. Перфецький працював в Українському центральному комітеті (УЦК) у Замості (третім щодо сили і значення комітетом Холмщини). Замостський УЦК був спершу під проводом місцевого діяча судді Олександра Рочняка, пізніше – адвоката Р. Перфецького. З ним співпрацювали П. Дужий, Базарко, Б. Карпович та ін. Вагомою подією для Замостя було повернення українцям 1942 р. собору, найбільшої (після Холмської) православної святині Холмщини. Помер у 1944 р.

Література: Ярославин С. Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918–23 рр. – Філадельфія, 1956; Волинець С. Передвісники і творці Листопадового зриву. Західноукраїнські громадські й політичні діячі. – Вінніпег, 1965; Павлюк О. Дипломатія злуки УНР і ЗУНР // Всесвіт. – 1992. – № 1–2. – С. 176–178; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Керівник авт. кол. і відп. ред. О. Карпенко. – Івано-Франківськ, 2001; Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2005. – Вип. 39–40. – С. 203–252; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія / Гол. ред. М. Кугутяк. – Львів; Івано-Франківськ, 2008.

Ігор Соляр